

DERNEK BAŞKANINDAN...

Değerli Meslektaşlarım,

Birkaç gün önce, kişiler arası ilişkilerde ve toplum yaşamında son derece önemli ve değerli olduğunu düşündüğüm bir sözcüğe rastladım ve anlamını öğrendim. Bununla yetinmeyip biraz da araştırmaya çalıştım. İşte bu yazıda sizlerle paylaşmak istediğim sözcük: Parrhesia. Sözcük, ilk kez Euripides (MÖ 480 – 406) tarafından kullanılmış ve MÖ 5. yüzyıl sonundan itibaren Antik Yunan edebiyatında sıklıkla yer almıştır.

Sözcük basit olarak söz söyleme / konuşma özgürlüğü anlamına geliyor ancak bunu daha açmak gerek. Ünlü düşünür Michel Foucault (1926 – 1984), *Söylem ve Hakikat (Ayrıntı Yayınları)* adlı kitabında sözcüğü geniş olarak ele almış ve incelemiş: Fransızca'ya “françparler” (açık sözlülük), Almanca'ya “freimüthigkeit” (açık sözlülük) olarak çevrilen parrhesia, İngilizce'ye ise “free speech” (özgür konuşma) olarak çevrilir. Fakat Foucault, kendisine en doğru gelen çevirinin “açık sözlü konuşma” olduğunu ifade eder.

Etimolojik olarak pan (her şey) ve rhema (söylenen) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşan parrhesia, genel olarak “her şeyi söylemek” anlamına gelmektedir (Foucault). Latince'ye genellikle “libertas” olarak çevrilen parrhesia sözcüğünü biraz daha açmak adına, gerçeği söylemek açık yüreklilik, açık konuşma, dürüst konuşma gibi anlamlarını da belirtmeliyiz (Foucault).

Antik Yunan'da parrhesia kullanmak, yani gerçeği söylemek yaşam sanatının bir parçası sayılır (Foucault). Parrhesia Atina'da iyi vatandaşa özgü kişisel ve etik bir tutum olarak da kabul edilir. Politikanın ve demokrasinin bir şartı olarak belirlenen bir kavramdır. Yine Foucault'ya göre parrhesia, “öteki ile bir sözel ilişki etiği” olarak Antikçağ insanının kendini etik olarak inşa etme sürecinin sözel bir pratiğidir.

Parrhesia yaltaklanmanın ve dalkavukluğun tam anlamıyla karşıtıdır; yaltaklanma ve retorikten farklı olarak gerçeğe kurulan doğru bir ilişkiyi gerektirir. Parrhesia, gerçeğin kendisinin adeta çıplak aktarımıdır (Foucault).

Parrhesiastes, sadece doğruyu söyleyen kişidir (truth-teller), fakat bir yaltakçıdan ve retorikçiden farklı olarak, gerçekten doğru olduğuna inandığı şeyi cesurca söyler. Bir gerçek anlatıcısını “parrhesiastes” kılan ahlaki niteliklerin başında “cesaret” gelir. Yani parrhesia tehlike karşısındaki cesaretle ilintilidir ve belli bir tehlikeye rağmen hakikati söyleme cesaretine sahip olunmasını talep eder (Foucault). Parrhesiastes, kalbini ve zihnini hiçbir şeyi saklamadan başkalarına açan kişidir; doğru olduğuna inandığı şeyi gerektiğinde ölüm riskini de göze alarak dile getirir.

Bir hükümdar, parrhesiastes'i sürgüne gönderebilir veya ölüm cezasına çarptırabilir. Fakat kişiyi parrhesiastes kılan cesaret erdeminin sadece ölüm veya sürgün riski ile ilgili olması gerekmez. Örneğin, bir hatibin, popülerliğini yitirme pahasına çoğunluğun önünde onların düşünceleriyle uyuşmayan bir gerçeği dile getirmesi de hatibi parrhesiastes kılar. Yahut, bir dostu kırma veya öfkelenme pahasına ona karşı gerçeğin dile getirilişi de parrhesia'ya işaret eden bir risktir (Foucault).

Foucault'nun parrhesia konusunda özellikle altını çizdiği husus ise parrhesiastes'in daima hitap ettiği birinden daha güçsüz bir konumda oluşudur. Bir yaltakçı da hitap ettiği birinden daha güçsüz durumdadır. Fakat –parrhesia kullanan birinden farklı olarak– yaltaklandığı kişinin iktidarından pay alma amacı güder ve gerçek gibi bir derdi yoktur.

Parrhesia dinleyiciyi rahatsız edecek derecede bir yüzleşme sağlar, hatta bazen biraz incitme ve öfkelenme içerir. Ancak, parrhesia boşboğazlık ya da cahilce açık sözlülük değildir. Boşboğaz olmadan, kuru gürültü yapmadan parrhesia kullanmak bilgelik göstergesidir.

Sokrates'in sözlerinde parrhesia'nın en önemli özelliği belirir: Söz ve eylem uyumlu olmalıdır. Sokrates'i bir sofistten ayıran da parrhesia kullanmasıdır. Sofist, cesaret, erdem ve hakikat hakkında uzun uzun söylevler verse de, kendisi erdemli ve cesur değildir.

Diyojen insanlar için en güzel şeyin ne olduğu sorulduğunda, “konuşma özgürlüğü”, (parrhesia) demiştir.

Yazımızı Şair William Blake'in bir sözü ile sonlandıralım: “Her an aklından geçeni söylemeye hazır ol ki, basit insanlar senden uzak dursun.”

Saygılarımla,

Dr. Halit Pınar

Kaynaklar

1. Ata DEVRİM: Cumhuriyet Gazetesi, 24 Eylül 2021.
2. Ceylan AĞÜN. Hakikati Söylemek, Birikim Dergisi, 7 Temmuz 2019.
3. Cengiz Mesut TOSUN ve Mehmet BERK. Foucault'nun Felsefesinde Bir “Sözel İlişki Etiği”: Parrhesia. Kaygı 30/2018; 145–57.
4. Haluk SUNAT. Gazete Duvar, 7 Şubat 2018.